

НАПРЯМИ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: ДОСВІД ПОЛЬЩІ ДЛЯ УКРАЇНИ

© Кашуба Я.М., 2009

На основі показників функціонування малого і середнього бізнесу України з 1994 р. з прогнозом до 2013 р. виділено проблеми, які найбільше заважають в Україні здійснювати йому господарську діяльність. Висвітлено досвід Польщі щодо застосування сучасних напрямів підтримки розвитку малого та середнього підприємництва та результати таких програм; обґрунтовано рекомендації для України з метою покращання умов інноваційного розвитку, ефективності діяльності та конкурентоспроможності вітчизняного малого та середнього бізнесу.

The article, based on indicators of the functioning of small and medium business of Ukraine in 1994 with projections to 2013 highlighted the problems that hinder most in Ukraine to his business activities. Elucidated in Poland on the use of modern trends to support the development of small and medium business and results of such programs, reasonable recommendations for Ukraine to improve the conditions of innovation, efficiency and competitiveness of national SMEs.

Постановка проблеми. В сучасних умовах посилення глобалізації, фінансової інтеграції, підвищення рівня конкуренції на світовому ринку одним із найважливіших стратегічних пріоритетів сталого розвитку України є поліпшення структури національної економіки на основі інноваційної моделі розвитку та формування сприятливого підприємницького й інвестиційного середовища. Сьогодні економіка України посідає лише 84 місце у світі за параметрами конкурентоспроможності, при тому, що такі країни, як Естонія – на 20 місці, Словенія – на 32, Чехія посідає 38 місце. Реальний шлях виходу із такої ситуації – це підвищення рівня конкурентоспроможності та ефективності діяльності переважної більшості вітчизняних підприємств та організацій за підтримки владних структур, наближення роботи вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності до європейських стандартів, нарощення рівня конкурентоспроможності продукції, посилення інноваційної спрямованості шляхом впровадження систем управління якістю.

Як показує досвід економічно розвинених зарубіжних країн, зокрема країн Європейського Союзу, створення умов для розвитку підприємництва, як найпотужнішого ресурсу економіки та соціальної сфери, має бути одним з пріоритетів у діяльності органів влади як на регіональному, загальнодержавному, так і міжнародному рівні. Адже в країнах з розвинутою ринковою економікою, де малий бізнес забезпечує 60–70 % ВВП, на його підтримку щорічно спрямовується 2–3 % видаткової частини бюджету. Це зумовлено тим, що поряд з соціально-економічною значущістю, малий бізнес має низький ступінь життєздатності та є найбільш вразливим до таких явищ, як інфляція, обмеженість фінансових ресурсів, конкуренція великих корпорацій тощо. Натомість у нашій країні малими та середніми суб'єктами підприємництва виробляється лише 11 % ВВП. Як свідчить досвід, малі підприємства є нестійкими – протягом перших 5 років свого існування 30–70 % із них банкрутує. Темпи розвитку малого підприємництва сьогодні ще не досягають рівня розвитку малого підприємництва в розвинених країнах світу. Так, в країнах ЄС на 10 тис. осіб населення в середньому припадає близько 450 малих та середніх підприємств, в Японії – до 500, в США – до 750, в Україні – лише 57. Фактичну та прогнозну динаміку щорічних темпів приросту загальної кількості суб'єктів малого підприємництва в Україні продемонстровано на рис. 1.

Динаміка щорічних темпів приросту загальної кількості суб'єктів малого підприємництва в Україні

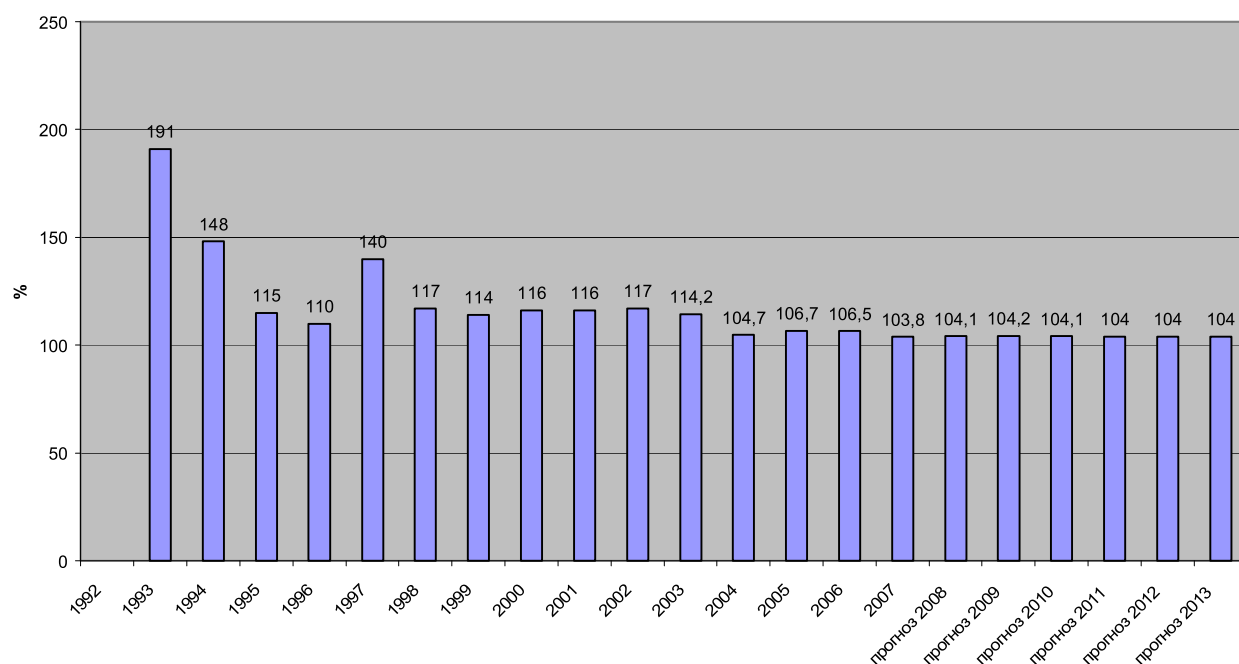

Рис. 1. Фактична та прогнозна динаміка щорічних темпів приросту загальної кількості суб'єктів малого підприємництва в Україні *

* Розрахував автор за даними статистичних даних Держкомстат України.

За таких умов державна підтримка малого та середнього підприємництва в Україні є вкрай необхідною, без неї неможливі повноцінні ринкові відносини та конкурентне середовище. Адже саме мале підприємництво є тим ринковим механізмом, який без особливих зусиль держави створює додаткові робочі місця і вирішує соціальні проблеми на рівні регіонів. У цьому напрямі актуальним є вивчення позитивного досвіду європейських країн в рамках застосування сучасних форм та методів підтримки малого та середнього підприємництва як на рівні держави, так і на рівні спеціальних агентств, фондів, інформаційних мереж, приватних організацій, громадськості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми розвитку підприємництва продовжують перебувати у центрі уваги багатьох відомих зарубіжних і вітчизняних вчених та практиків. Зокрема питання активізації діяльності суб'єктів підприємництва є предметом дослідження не тільки сучасних науковців, урядовців, освітян та підприємців України, але й виступають об'єктом активної дискусії закордонних фахівців та часто обговорюються на сторінках фахових видань, міжнародних конференцій, семінарів, Інтернет - форумів.

Значний внесок у дослідження розвитку підприємництва, забезпечення фінансової, правової, організаційної його діяльності зробили відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких *М.І. Долішній, Й.М. Петрович, З.С. Варналій, І.В. Лисниця, А.Н. Поддєрьогін, В.М. Мельник, О.М. Плищук, Ю.В. Банах, В.О. Сизоненко, Е. Альтман* та інші. Однак сучасні умови розвитку підприємництва, впровадження інноваційної моделі економічного зростання країни створили передумови для формування нового бачення напрямів вирішення теоретичних, організаційних, методологічних та прикладних проблем розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Особливої значущості набувають питання впровадження сучасних напрямів підтримки функціонування підприємництва, які успішно зарекомендували себе у європейських країнах та довели свою ефективність за реальних ринкових умов та застосування сучасних важелів державного управління.

Цілі статті. Мета роботи – аналіз проблем функціонування малого та середнього підприємництва в Україні, вивчення досвіду Польщі щодо застосування сучасних напрямів підтримки розвитку малого та середнього підприємництва, обґрунтування рекомендацій для України з метою покращання умов інноваційного розвитку, ефективності діяльності та конкурентоспроможності вітчизняного малого та середнього бізнесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження показали, що загальні темпи приросту кількості суб'єктів господарювання в Україні мають стійку тенденцію до зростання. Статистичні показники за підсумками 2007 року підтверджують наявність значного потенціалу малого та середнього бізнесу для розвитку економіки та соціальної сфери (*табл. 1*). За даними Державного комітету статистики України станом на 01.01.2007 року в Україні функціонувало 2379,4 тисячі суб'єктів малого та середнього підприємництва, з яких 52,1 тис. – середні підприємства та 2327,3 тис. – суб'єкти малого підприємництва. Частка малих підприємств у загальній кількості підприємств – суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) становить 85,3 %; середніх – 14,5 %. По відношенню до попереднього року загальна кількість суб'єктів малого та середнього підприємництва–юридичних осіб у 2006 році збільшилася на 3,3 % (у 2005 році – на 8,4 %). У розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення в середньому по країні у 2006 році припадало 66 малих підприємств, що на 5,0 % більше ніж у 2005 році [1].

Попри позитивну динаміку зростання кількості суб'єктів підприємницької діяльності в Україні ефективність їхньої діяльності, рівень конкурентоспроможності, впровадження сучасних технологій на інноваційній основі істотно залежить від нагального вирішення низки проблем, з якими сьогодні стикаються малі та середні підприємства.

За результатами проведеного моніторингу підприємницького клімату в Україні фахівцями Держкомпідприємництва у 2007 році такими проблемами визначено:

1. *Втрату перспективи активізації діалогу бізнесу з органами влади як на вищому, так і на місцевому рівнях* – саме непрозорість, заполітизованість дій влади до бізнесу вкрай спровокували недовіру та змінили характер відносин. Як вважають підприємці, впродовж минулого року більше часу витрачалось на протистояння, а не на відновлення взаємодії законодавчої і виконавчої гілок влади. За умов такої політичної конкуренції залишились істотні недоробки в законодавстві, а внесені зміни та доповнення до проектів законодавчих актів з питань підприємницької діяльності так і не були прийняті.

2. *Недосконалість системи оподаткування бізнесу, ускладненість регуляторних процедур та неврегульованість дозвільних процедур* – система регулювання бізнесу шляхом видачі дозволів і проведення перевірок в Україні залишається найжорсткішою серед країн СНД. Контролюючі органи щорічно перевіряють близько 95 % від всіх підприємств, з яких майже 50 % підприємств малого і середнього бізнесу перевіряються представниками податкової адміністрації, пожежного нагляду та санітарно-епідеміологічних служб.

3. *Неврегульованість взаємовідносин підприємців і органів контролю* створює безліч проблем, які несуть негатив як країні, так і кожному представнику бізнесу. Тому бізнесова спільнота сподівається, що закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності», який набув чинності 26 грудня 2007 року, все ж наведе лад у сфері державного контролю та впровадить ефективний «контроль над контролерами».

4. *Здійснення неефективної регуляторної та фіскальної політики* – податкова система, яка визнана найменш ефективною в Європі, так і не зазнала реформ. Підприємцям України доводиться платити близько 99 податків і тратити на це близько 2 тис. годин. Залишились недосконалими правила адміністрування спрощеного оподаткування задля запобігання зловживанням в цій галузі та не вдалося спростити умови щодо впровадження діяльності представникам малого бізнесу шляхом законодавчого закріплення спрощеної системи оподаткування. Актуальною проблемою української фіскальної політики сьогодні залишається повернення податку на додану вартість експортерам-виробникам;

Основні показники розвитку малого підприємництва в Україні*

№ з/п	Показники	Прогноз			
		2004	2005	2006	2007
I.	Кількість суб'єктів малого підприємництва, тис. одиниць (з урахуванням селянських фермерських господарств), <i>приріст до попереднього року (періоду), %</i>	2077,1	2260,0	2408,5	2502,0
		+4,7	+8,8	+6,6	+3,9
1.1.	Кількість малих підприємств, тис. одиниць <i>приріст до попереднього року (періоду), %</i>	283,4 +3,9	300,0 +8,2	315,0 +8,5	328,0 +9,0
1.2.	Кількість фізичних осіб – суб'єктів малого підприємництва (за даними Держкомстату) <i>приріст до попереднього року (періоду), %</i>	1751,6 +5,0	1917,0 +9,4	2050,0 +6,9	2130,0 +3,9
1.3.	Кількість селянських (фермерських малих) господарств, тис. одиниць <i>приріст до попереднього року (періоду), %</i>	42,1 -2,1	43,0 +2,1	43,5 +1,1	44,0 +1,1
II.	Кількість зайнятих в малому підприємстві, тис. осіб, <i>приріст до попереднього року (періоду), %</i>	5263,3	5657,0	6194,4	6820,0
		+0,3	+7,5	+9,5	+10,1
2.2.	Кількість зайнятих на малих підприємствах, тис. осіб <i>приріст до попереднього року (періоду), %</i>	1978,8 -3,6	2095,5 +5,9	2231,7 +6,5	2396,8 +7,4
2.3.	Кількість зайнятих працівників у фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності (включно із найманні працівниками), тис. осіб <i>приріст до попереднього року (періоду), %</i>	3165,3 +2,8	3439,9 +8,7	3839,5 +11,6	4298,2 +12,0
2.4.	Кількість зайнятих працівників у селянських (фермерських) господарствах, тис. осіб <i>приріст до попереднього року (періоду), %</i>	119,2 +1,3	121,6 +2,0	123,2 +1,3	125,0 +1,5
					2007 р. по віднош. до 2004 р., %
					+20,4
					+15,7
					+21,6
					+4,5
					+29,5
					+21,1
					+35,8
					+4,9

* Складено автором на основі Звіту про діяльність Держкомпідприємництва України у 2007 році.

5. *Наявність розбіжностей у визначенні суб'єктів малого і середнього підприємництва та «мікропідприємства»* по відношенню до європейських стандартів. За українськими критеріями визначення «середнього підприємства» відповідно до Господарського Кодексу – до 1000 осіб працюючих, тоді як в усіх розвинених європейських країнах – до 250 осіб і навіть в Японії – до 300 осіб.

6. *Недосконалість законодавчих трактувань, зокрема щодо фінансової підтримки малого підприємництва та впровадження регіональних програм його розвитку* – законодавча невизначеність загальних понять мережі інфраструктури та послуг, які вона повинна надавати, нерідко призводить до змістовної плутанини та різних підходів у тлумаченні, а недостатність її державної фінансової підтримки обмежує розширення послуг з вимогами сьогодення. Варто зазначити, що більшість інформаційно-консультативних установ, а їх близько 1400 одиниць, надають послуги на платній основі, що не зовсім реально для підприємця малого бізнесу, особливо, на початковій стадії;

7. *Зниження рівня ділової та інноваційної активності підприємництва* – за даними офіційної статистики, ступінь поширення інноваційних процесів у вітчизняному малому підприємстві помітно відстає від ступеня поширення інноваційних процесів в малому підприємстві розвинених країн світу. Так, кількість малих підприємств, що здійснювали технологічні інновації, залишається мізерною: 0,17 % від загальної кількості малих підприємств. У середньому по Україні інноваційно активними є лише близько 6 % малих промислових підприємств, тоді як, наприклад, для малих підприємств Німеччини – понад 60 %. При цьому аналогічний показник для середніх підприємств України становить 16 %, а для великих – 40 %.

8. *Існування перешкод ресурсної та майнової підтримки розвитку підприємництва* – серед них значаться такі, як передача приміщень муніципальної власності в оренду та у власність, оренда, продаж та оформлення земельних ділянок і виділення їх суб'єктам підприємницької діяльності під будівництво малих архітектурних форм тощо. Потрібно зазначити, що земельні відносини є системними і постійно задають складності й гостроту щодо їхнього вирішення.

Існування зазначених та інших реальних проблем, на яких акцентують увагу фахівці Держкомпідприємництва, актуалізує доцільність вивчення напрямів підтримки малого та середнього підприємництва у країнах, що є учасниками Європейської хартії малих підприємств.

В усьому світі на розвиток малого та середнього підприємництва виділяється від 2 до 3 % видаткової частини бюджету. Тому і загальна частка малого та середнього бізнесу в ВВП розвинутих країн світу і Європи, куди ми прагнемо потрапити, становить до 70, а не 10 %, як в Україні. В кожній країні, що поважає себе і прагне досягнути позитивних результатів у розвитку економіки, існують програми підтримки малого та середнього підприємництва. Так, у Чехії, яка з 2004 року вже є країною ЄС, існують програми «Старт», «Кредит», «Гарантія», «Ринок», «Консалтинг» (всього 11 програм), на які щорічно виділяється до 350 млн. євро. У Польщі за такими програмами виділяється близько 900 млн. євро на рік. Зволікання з підтримкою розвитку малого та середнього бізнесу з кожним роком все більше поширює різницю, яка є між Україною та розвиненими європейськими країнами.

Відповідно до положень Європейської хартії малих підприємств, що затверджені Радою Європейського Союзу та прийняті у 2000 році, основними напрямками підтримки розвитку підприємництва задекларованими 44 країнами – учасницями стали:

- освіта та навчання підприємців;
- дешевий та прискорений старт;
- удосконалення законодавства та регулювання;
- придатність кваліфікації;
- покращання «on-line» доступу;
- узагальнення єдиного ринку;
- оподаткування та фінансові питання;
- посилення технологічних можливостей малих підприємств;
- моделі успішного електронного бізнесу і підтримка ефективних малих підприємств;

▪ розвиток сильнішого, ефективнішого представництва інтересів малих підприємств на міждержавному та національному рівнях.

У зв'язку з політикою євроінтеграції України цікавим для дослідження реалізації цих напрямів підтримки розвитку малого підприємництва є досвід Польщі, як країни, що порівняно недавно стала членом Європейського союзу та отримала офіційне запрошення від Європейської Комісії щодо прийняття Європейської хартії малих підприємств у лютому 2002 року. При цьому у 2007 році міжнародні рейтингові компанії *Standart&Poors* та *FitchRatings* рейтинг Польщі підвищили до «А-», Федерація європейських роботодавців (*FedEE*) при проведенні градації країн у 2007 році присвоїла Польщі рейтинг «+6», що означало випередження таких країн, як Данія (рейтинг «+2»), Словенія (рейтинг «+2»), Швейцарія (рейтинг «+2»), Великобританія (рейтинг «+2») [2]. Про активний економічний та інноваційний розвиток Польщі свідчить і підвищення якості людського капіталу та розвитку академічних центрів у цій країні. Так, у 2007 році команда Варшавського університету зайняла 1-ше місце серед 1582 університетів із 71 країни світу; група студентів у складі 4 осіб із Варшавської школи економіки (*SGH*) перемогла у фіналі престижного конкурсу “Europe Merrill Lynch Investment Challenge 2007”, випередивши 200 команд з усієї Європи; у 2007 році команда Варшавського університету технологій зайняла 2-ге місце у міжнародних змаганнях *SAE (Товариство інженерів-автомобілістів)* та 1-ше у європейських [3].

Таке міжнародне визнання позицій та здобутків Польщі у 2007 році спонукає до вивчення досвіду цієї країни у сфері підтримки малого та середнього підприємництва – дослідження форм регіональної допомоги, дії системи стимулів, державних грантів, програм на допомогу інвесторам тощо.

Істотним серед багатьох напрацювань Польщі протягом 2003–2007 рр. щодо реалізації напрямів підтримки розвитку підприємництва, зазначених у положеннях Європейської хартії малих підприємств, які за умов вивчення та адаптації до умов діяльності вітчизняного бізнесу, доцільно впроваджувати в Україні, на наш погляд, є:

1. Створення бази даних законів і підзаконних актів, що діють в Європейському Союзі, стосовно сектору малих і середніх підприємств та надання роз'яснень до них польською мовою – по кожному акту, типу директиви (вказівки, інструкції, настанови) і розпорядження, надається короткий зміст цього правового акта польською мовою, обов'язкові ідентифікуючі позначення разом із поясненнями до цього акта, якщо вони існують, а також текст оригіналу. База щороку поповнюється новими актами. Огляд правових актів польською мовою допомагає у пошуку відповідей на окремі питання, інколи, навіть, без перегляду повного тексту правового акта.

2. Впровадження системи сертифікації Інтернет - вітрин відповідно до чинних у країні правових актів за ініціативою Управління охорони конкуренції та споживачів згідно з «Інформаційною стратегією Республіки Польща – «е – Польща».

3. Створення можливостей для отримання додаткового фінансування на сертифікацію систем управління якістю (ISO 9001: 2000), середовищем, а також охороною та гігієною праці з метою покращання якості товарів та послуг, що пропонують малі та середні підприємці. Метою цього проекту було покращання якості товарів та послуг, що пропонують малі та середні підприємці. Цією підтримкою скористався 1831 підприємець. Підтримка істотно збільшила масштаби дотримання малими та середніми підприємцями міжнародних стандартів (отримані сертифікати становили понад 30 % від усіх сертифікатів, що мали суб'єкти країни у 2004 році).

4. Забезпечення фінансової підтримки створення студентських «інкубаторів» підприємництва та пропаганди їхньої діяльності, активізації академічного підприємництва в країні. Метою цієї акції є стимулювання розвитку підприємництва, пропаганда серед молодих поляків активної позиції на ринку праці, а також спрощення для молоді процесу заснування власної фірми. Завдяки цій підтримці у 2005 році було створено 19 студентських «інкубаторів» підприємництва. За результатами розгляду на першому конкурсі бізнес-планів, що були розроблені студентськими «інкубаторами» підприємництва, 68 студентів отримали шанс реалізації своїх ідей в одному з «інкубаторів».

5. Реалізація спільного починання у межах проекту *Twinning Light* польськими, французькими, бельгійськими та іспанськими експертами щодо створення регіональних програм розвитку мікро, малих і середніх підприємств. У межах проекту закордонні експерти подали найкращі приклади європейського досвіду та оцінили можливості їх застосування в Польщі. Польські експерти, що представляли державну та регіональну владу, обирали найкращі з них. Відібрано 26 проектів і 12 рекомендацій. Надруковано збірник, в якому пропагується цей позитивний досвід та надаються рекомендації.

6. Формування центральної бази зразків електронних документів для використання підприємцями Польщі. Проект викликаний нагальною потребою у полегшенні доступу до інструментів, які сприяють стандартизації у сфері е-економіки. Його реалізація спирається на базу світових стандартів *ebXML (ISO 15000)*. Прийнятий стандарт вимагає доступу до зразків електронних документів, а також опису визначених в базі процесів через постійно діючі реєстри, доступні в мережі Інтернет. У зв'язку з цим опрацьовано і введено у дію реєстр / база - Центральна база зразків електронних документів. Метою проекту є полегшення обміну електронними документами шляхом відкриття доступу до стандартизованих зразків документів, а також опису процесів, що дає можливість зручної електронної комунікації.

7. Створення та надання послуг віртуального «інкубатора», який підтримує діяльність у сфері електронної економіки. Метою проекту було надати підприємствам сектору МСП комплексне рішення, що дозволить практично використовувати можливості, які пропонує електронна економіка, та створити середовище й інструменти, які полегшать впровадження електронного обміну даними.

8. Підготовка пропагандистів електронної економіки за системою дистанційного навчання та впровадження світових стандартів у сфері електронної економіки. Проект стосується підготовки та проведення курсів за технологією e-learning (електронного навчання) у сфері електронної економіки: фінансів, логістики, продажу, а також правових питань.

9. Створення національної системи послуг для малих і середніх підприємств – загально-польської мережі некомерційних організацій, які співпрацюють між собою. Усі осередки НСП реєструються Польським агентством розвитку підприємництва. Окрім того, це організації, які надають відповідні послуги мікро-, малим і середнім підприємствам, а також особам, які займаються підприємницькою діяльністю. Сьогодні в НСП зареєстровано 174 осередки. Кожний осередок надає, хоча б, одну з таких категорій послуг: консультаційні загального характеру, проведення закритих занять за індивідуальним замовленням клієнта, і/або відкриті; інформаційні, фінансування, що полягає в наданні гарантій, що є додатковою формою забезпечення кредитів та позик, і/або у видачі кредиту на початок або розвиток економічної діяльності.

10. Розробка та впровадження навчально-консультаційної програми «Підприємництво для амбітних, метою якої є підтримка молодих і освічених людей у реалізації динамічних й інноваційних бізнесових проектів, пропаганда амбітного, динамічного підприємництва як можливості професійної кар'єри для випускників вищих навчальних закладів. Окрім додаткових матеріалів і методологічних вказівок, був створений технічний інструмент для реалізації Дидактичних програм з використанням електронної платформи проведення навчання, а також обміну досвідом у галузі підтримки амбітного підприємництва. Така Інтернет - платформа створює можливості для реалізації Спеціальних програм за участю студентів із різних студентських осередків, бо сприяє обміну думок та ідей, а в результаті створює поле для бізнес-співробітництва молоді, яка вчиться на різних факультетах.

Активне значення у підтримці малого та середнього підприємництва у Польщі мають такі організації: Польське агентство розвитку підприємництва, мережа центрів Євро Інфо у сфері польського підприємництва, відділ сприяння інвестиціям господарчого міністерства Польщі, агенція розвитку підприємництва, акціонерне товариство «Корпорація Страхування Експортних Кредитів» та інші організації.

Через доволі низький рівень ВВП порівняно з іншими європейськими країнами Польща задекларувала та дотримала рівень державної допомоги вищий ніж у інших країнах ЄС. Основними формами регіональної допомоги у розвитку малого та середнього підприємництва у Польщі, що декларуються *Агентством інформацій та закордонних інвестицій Польщі*, є такі [3]:

- податкові канікули, які передбачають звільнення від CIT – податку та RET - податку;
- пряма фінансова підтримка через гранти доступні через структурні фонди та державні гранти через індивідуальні переговори;
- сплачувані витрати – регіональна інвестиційна допомога розраховується відповідно до матеріальних чи нематеріальних інвестиційних затрат або до проектної вартості робіт, безпосередньо створених інвестиційним проектом;
- допомога початковим інвестиціям в рамках покриття витрат на землю, будівництво, устаткування, витрат на матеріальні активи щодо передачі технологій через придбання патентних прав, ліцензій, ноу-хау чи не патентних технічних знань;
- допомога створенню нових робочих місць – витрати на заробітну плату щойно найнятою людини розраховуються на період у 2 роки (включаючи загальну суму зарплати та обов'язкові внески на соціальне забезпечення);
- надання дозволу на проведення діяльності у спеціальних економічних зонах з метою регіональної підтримки;
- програми запропоновані для роботодавців офісами праці – відшкодування витрат на обладнання робочих місць, субсидійована робота, відшкодування витрат на внески на соціальне забезпечення, тренінги для безробітних, навчання та перепідготовка на робочому місці, відшкодування транспортних витрат та витрат на проживання, безкоштовні поради та допомога з добору працівників.

На рівні *Євро Інфо Центру*, що налічує понад 300 центрів у 45 країнах світу, у Польщі діяльність 14 центрів спрямована на розвиток підприємництва і реалізується через такі напрями його підтримки [4]: надання інформації на тему права і політики Європейського Союзу, допомогу у сфері розвитку експортної діяльності та налагодження співробітницьких контактів – організацію співробітницьких торгів, організацію економічних місій, підготовчу діяльність (клуб експортера), обмін і поширення співробітницьких пропозицій, видавничу діяльність (публікації на тему закордонних ринків, Бюлетень Євро Інфо), електронні інструменти об'єднання підприємств (Інтернет - біржі). Варшавський центр Євро Інфо забезпечує реалізацію таких планів розвитку як участь 250 польських компаній у співробітницьких проектах, участь у проектах, що фінансуються за рахунок європейської комісії, поширення місії і торгів на нові ринки (Казахстан, Китай, Індія, ПАР, Єгипет, Марокко, Бразилія, Аргентина, країни Перської затоки), активну участь у проектах мережі Enterprise Europe Network.

Доцільно відзначити і досвід Польського Агентства Розвитку Підприємництва у сприянні інноваціям у діяльності малих і середніх підприємств, експорту, регіонального розвитку та розвитку людських ресурсів. За результатами проведеного соціологічного опитування фахівцями Агентства сучасний стан інноваційності польських малих і середніх суб'єктів підприємництва характеризувався наступним чином (у % респондентів) [5] - товарні, процесуальні, організаційні, маркетингові інновації – 60%; витрати на інноваційну діяльність: малі та середні фірми – 80%, мікро-фірми – 56%; власні дослідження розвитку – 7%; замовлення дослідження розвитку зовнішнім компаніям – 4%; використання теле - інформаційної технології: доступ до мережі Інтернет – 97%, сторінка www – 55%; охорона промислової власності (патенти) – 1,7%.

Для поширення інноваційності серед польських малих та середніх підприємств Агентство втілювало у практиці такі рекомендації щодо поліпшення: активізувало громадську підтримку в напрямі впровадження диференційованих інструментів пристосованих до потреб відповідних цільових груп (наприклад високо інноваційних підприємств), поширювало досвід компаній, що вже застосовують інновації, сприяло збільшенню використання технологій ІСТ та налагодженню зв'язків серед малих і середніх підприємств, інтенсифікувало консультативну діяльність, яка збільшує усвідомлення застосування охорони власності, активізувало діяльність клубу інноваційних підприємств, з 2007 року ввели нові курси на порталі навчань підприємців за допомогою Інтернет - технологій (Академія ПАРП) – маркетингові плани малого та середнього бізнесу, менеджмент-продаж, торгові переговори, практичний менеджмент персоналу, охорона інтелектуальної і промислової власності та інші.

Доцільним для впровадження є й досвід *Акціонерного товариства «Корпорація страхування експортних кредитів» (KUKE)*, яке засновано з переважною участю державної скарбниці: міністерство фінансів – 87,85%, Банк Господарства Краєвого – 12,15%. *АТ KUKE* пропонує продукти для малого та середнього підприємництва у сфері страхування торгового ризику, страхування неринкового ризику, страхування коштів на пошук закордонних ринків збуту з гарантією Державної Скарбниці [6]. Адресатами страхування можуть бути малі експортери, оборот співпраці яких не перевищує 1 мільйон євро кожен рік незалежно від величини загальнодержавного продажу; малі компанії, які реалізують продаж лише на загальнодержавному ринку з умовою, що об'єм продажу за останні 12 місяців не перебільшуватиме 5 мільйонів злотих; компанії, які реалізують продаж на закордонних та загальнодержавних ринках, з умовою, що об'єм їхніх продаж за останні 12 місяців не перебільшуватиме 5 мільйонів злотих від продажу на загальнодержавному ринку та 1 мільйону євро від експортних продаж.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, у Польщі спеціальними організаціями успішно реалізують програми, спрямовані на підтримку розвитку малого та середнього підприємництва, його інноваційності, конкурентоспроможності, розширення обсягів діяльності, страхування, виходу на нові ринки, зростання прибутковості.

Базовими рекомендаціями для України, які можуть бути реалізовані як на загальнодержавному рівні, так і за участі певних організацій підтримки підприємництва, в цьому аспекті є:

– активізація підготовчих та інформаційних заходів, консультативних заходів загального та проінноваційного характеру для підприємців, що сприятимуть розвитку компаній через поліпшення існуючого та впровадження нового технологічного процесу, продукту чи послуги;

– створення кластерів;

– підтримка технологічних парків і центрів трансферу технологій;

– допомога у пошуку альтернативних форм зовнішнього фінансування розвитку малих та середніх підприємств;

– підтримка створення промислових зразків;

– підтримка проектів, пов'язаних з електронною економікою;

– фінансова підтримка бізнесових проектів (надання гарантій, надання позик);

– дотації на великі інноваційні інвестиції;

– фінансування навчання, післядипломного навчання для підприємців та їхніх працівників, суспільно-економічних центрів, розвитку наукових досліджень із подальшим їх впровадженням у реальний сектор малого бізнесу;

– налагодження системи академічного підприємництва;

– розвиток системи, що сприяє підприємству – будівництво і розвиток інституційної системи, яка забезпечує для підприємців та їхніх працівників, а також осіб, що мають намір розпочати власну економічну діяльність, доступ до комплексної пропозиції послуг, пов'язаних з бізнесом;

– розвиток страхових продуктів та послуг для малого та середнього бізнесу.

Комплексна реалізація зазначених напрямів з досвіду підтримки малого та середнього підприємництва у Польщі сприятиме створенню сприятливого середовища для розвитку приватної ініціативи громадян України, стане одним із важливих чинників сталого економічного зростання, створення нових робочих місць, структурної перебудови вітчизняної економіки, зміцнення економіки регіонів.

1. *Звіт про діяльність Держкомпідприємництва України у 2007 році.* – К., 2008. – 160 с. 2. *Офіційний сайт* // www.paiz.gov.ua. 3. *Офіційний сайт* // www.paiz.gov.pl. 4. *Офіційний сайт* // <http://www.euroinfo.org.pl>. 5. *Офіційний сайт* // <http://www.pi.gov.pl>. 6. *Офіційний сайт* // <http://www.kuke.com.pl>.